

ПРЕДИСЛОВИЕ

Темата за миграцията, за нейните социални и културни измерения и трансформациите на разнообразни общности и групи, които тя засяга, е фокус на едни от най-активно развиващите се през последните години изследвания в етнологията и антропологията. На тази тема е посветен и настоящият тематичен брой на списание „Българска етнология“. Той е съставен от проучвания на предимно млади български учени, чийто изследователски интерес се концентрира върху разнообразни аспекти на различните форми на миграция – както в близкото минало, така и в последните две десетилетия; както в трансгранична перспектива, така и в рамките на страната. Споделеният от гръцкия колега Василис Нициакос изследователски опит и бележки върху методологията за изследване на мобилността от двете страни на гръцко-албанската граница ни представят още един близък, „балкански“ шрих към тази необятна тема.

Изследванията на българските етнологи не са ограничени само в рамките на българската държава. Балканите ни предлагат забележително разнообразие от социални форми и културни образци на мобилност и миграция, обхващали различни региони и исторически периоди, но често споделящи редица общи типологични черти (от етнологичен, антропологичен и социологически аспект), което ни позволява да говорим за една особена „миграционна култура“ (перифразирайки Каролин Бретел) или по-точно за „култура на гурбета“, характерна за тази част на Европа. В исторически контекст мобилността на Балканите е преобладаващо трансгранична, в съвременното антропологично разбиране на понятието „граница“ (следвайки Фредерик Барт) като етнически, религиозни, културни, а през последните два века – и като политически, граници на национални държави. Това предполага разнообразие от изследователски подходи и интерпретационни стратегии – от концепцията за транснационализма или отказа от нея (срв. статията на Нициакос), до начините на изграждане на трансгранични социални мрежи (статията на И. Марков), често надхвърлящи семейните, родствените и локално-териториалните връзки. Важно предизвикателство пред изследователите на миграциите на Балканите е проучването на влиянието на традиционните за големи социални групи и цели региони модели на мобилност в условията на глобализация и бъдещо разширение на ЕС в тази част на Европа, в посока на възпроизвеждане и/или трансформация.

Българската социална история също показва разнообразие от форми и образци на „културата на миграция“ – от традиционния гурбет на занаятчии и градинари, познати из всички големи градове на Централна и Югоизточна Европа, та до масовите миграции в посока село – град в годините на ускорена модернизация и засилена индустриализация в десетилетията на ранния социализъм. Изграждането на образа на мигранта – и на този от първото поколение, формирало българската диаспора в Централна Европа (конкретно за Унгария в статията на В. Янкова), и на прокламирания от официалната идеологическа пропаганда Нов човек, „строител на новото социалистическо общество“ в Димитровград

и Кремиковци (статията на Б. Раева), представлява ключов елемент в изследванията на трудовата мобилност на българите в различни исторически епохи.

Разширяването на Европейския съюз на изток и включването в него на редица страни от т. нар. Източен блок, отключи поредица от дискусии между изследователи с разнообразна подготовка и методика за проучване на новата трансгранична мобилност (социална, трудова, културна, образователна и т.н.) в общоевропейска перспектива. Миграцията е само върха на айсберга в трудно обзримата и все повече разрастваща се картина на социалната мобилност, на широк обмен на хора, информация и стоки вътре в и извън националните граници на всяка от страните. Новоприетите страни, в това число и България, показват завидно разнообразие както от традиционни, така и от модерни форми на мобилност, с многобройни социални и културни последствия. Настоящият брой на списанието показва, че българските изследователи са част от проучването на тези тенденции, развиващи се в европейското научно пространство – появяват се изследвания както на дейността на разнообразните религиозни деноминации в чужбина и значението им за запазване на идентичността сред българската общност в Лондон (статията на М. Маева) например, така и на проблема за смесените бракове, резултат от трансграничната миграция в страни като Полша или Кипър (статията на Й. Еролова). В тази посока библиографският преглед (на В. Шарланова) на френскоезичната научна литература върху турските миграции към Западна Европа може да се окаже полезен инструмент за изследвания в сравнителен план.

Надеждата ни е, че етнологичните и антропологичните проучвания на миграциите ще продължат, обхващайки нови теми и подходи в това перспективно изследователско поле и включвайки нови автори, които да ги реализират. Страниците на списание „Българска етнология“ са отворени за резултатите от тези проучвания.

ПЕТКО ХРИСТОВ